

Turkije-Turks

Leer- en werkboek

Deel I

Tonyukuk Ersoy
Petra van Dongen

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Les 1: Het Turkse alfabet	9
Les 2: Meervoud / Persoonlijke voornaamwoorden	17
Les 3: Aanwijzende voornaamwoorden	21
Les 4: De vijfde naamval	28
Les 5: Het koppelwerkwoord 'zijn'	33
Les 6: Werkwoorden: de gebiedende wijs	42
Les 7: De derde naamval	47
Les 8: Klinkerharmonie en medeklinkeraanpassing	51
Les 9: De vierde naamval / Onbepaald meervoud	57
Les 10: Werkwoorden: de tegenwoordige tijd	62
Les 11: Vragende voornaamwoorden / Focuspositie	67
Les 12: De zesde naamval	73
Les 13: Telwoorden.....	78
Les 14: De tweede naamval	84
Les 15: Naamwoordgroep van bezit.....	88
Les 16: Var en Yok	95
Les 17: Bijvoeglijke naamwoorden.....	104
Les 18: Werkwoorden: de vragende vorm	110
Les 19: Werkwoorden: de ontkenkende vorm	117
Les 20: Tijdsaanduiding	120

Inleiding

Turks is een taal die in grote delen van de wereld wordt gesproken. Naar schatting zijn er 250 miljoen sprekers van het Turks. Het wordt niet alleen gesproken in Turkije en in landen en gebieden als Azerbeidzjan, Kazachstan, Kirgizië, Oezbekistan, Turkmenistan, de Balkan, Centraal-Rusland, Siberië en het Midden-Oosten, maar ook in verschillende landen in Europa waar Turken wonen. In Nederland wonen ongeveer een half miljoen Turken.

Voor Nederlanders is het Turks geen makkelijke taal om te leren. De woorden klinken niet bekend en de grammatica lijkt niet op die van het Nederlands of andere talen die ons wel bekend zijn. Maar wanneer men wat verder is in het leren van het Turks, zal men zien dat het een taal is met een logica en met structuur. In het Turks komen namelijk bijna geen onregelmatige werkwoorden voor; de stam is altijd traceerbaar en de taal kent geen sterke en zwakke werkwoorden. Het grote aantal uitzondering zoals in het Nederlands kent het Turks dus niet.

Het Turks is een taal die niet behoort tot de Indo-Europese taalfamilie maar tot een andere, namelijk de Oeral-Altäische taalfamilie. Tot deze taalfamilie behoren talen zoals het Japans, Koreaans en Mongools, maar ook talen zoals het Fins en Hongaars.

Het Turks is een ‘agglutinerende’ taal ofwel plaktaal. Dat wil zeggen dat achtervoegsels achter de stam van een woord kunnen worden geplaatst om nieuwe woorden te vormen, naamwoorden te verbuigen en werkwoordstammen te vervoegen.

Een ander kenmerk van het Turks is de klinkerharmonie. Hierbij passen de klinkers in de achtervoegsels zich harmonisch aan aan de laatste klinker van het woord waaraan het achtervoegsel wordt toegevoegd.

In tegenstelling tot het Nederlands kent het Turks geen verschil in grammaticaal geslacht (mannelijk, vrouwelijk en onzijdig). Verder heeft het Turks geen lidwoorden. Het kent alleen het onbepaalde lidwoord *bir* (een).

Er zijn verschillende regels voor de klemtoon van Turkse woorden. Achtervoegsels trekken de klemtoon naar zich toe, zodat de klemtoon zich verplaatst naar de laatste lettergreep¹. Maar dat geldt dan weer niet voor de stamuitbreiding voor de ontkenning en voor persoonsuitgangen en achtervoegsels als –*CE* en –*DE*. Ook het vraagwoordje *mî* heeft geen klemtoon. Bij leenwoorden, samengestelde woorden, plaatsnamen en eigennamen kan de klemtoon op de eerste, tweede of derde lettergreep liggen. Een paar voorbeelden (de onderstreepte letter geeft aan dat daarop de klemtoon ligt):

<i><u>A</u>nkara</i>	<i>B<u>e</u>bek²</i>	<i>g<u>ö</u>ndermek</i>	<i><u>a</u>ffedersiniz</i>	<i>T<u>ü</u>rkçe</i>	<i>bel<u>k</u>i</i>
<i>Ant<u>a</u>ly<u>a</u></i>	<i>beb<u>e</u>k</i>	<i>kir<u>a</u>lamak</i>	<i>teş<u>e</u>kkürler</i>	<i>Holl<u>a</u>ndaca</i>	<i>dah<u>a</u></i>
<i>ç<u>o</u>cuk</i>	<i>ç<u>o</u>cukl<u>a</u>r</i>	<i>ç<u>o</u>cukl<u>a</u>rım</i>	<i>ç<u>o</u>cukl<u>a</u>rımdan</i>	<i>ç<u>o</u>cukl<u>a</u>rımız<u>n</u></i>	

In zinnen krijgt het woord dat het belangrijkste is de klemtoon. Bekijk de volgende voorbeelden in het Nederlands:

Ik ben helemaal klaar met jou!

Ben je nou helemaal betoeterd!

¹ In verschillende lessen zal bij de behandeling van achtervoegsels nadere uitleg volgen over de klemtoon.

² Een buurt in Beşiktaş (Istanbul).

Les 4: De vijfde naamval –DE

☛ ... *nerede?* - Waar is ...?

Arda Merhaba Ece, Dilek Hanım nerede? Evde mi?
Ece Merhaba Arda, Dilek Hanım evde değil. Okulda.
Okulda
Arda İyi günler.
Kaya Buyurun beyefendi.
Arda Dilek Hanım nerede?
Kaya Dilek Hanım sınıfta.
Arda Sağ olun.
Kaya Bir şey değil. Güle güle.

Woordenlijst

anahtar	sleutel	makas	schaar
bahçe	tuin	masa	tafel
bir şey değil	geen dank (lett. het is niets)	mutfak	keuken
burada	hier, op deze plaats	nerede	waar
buyur(un)	alstublieft; zeg/zegt u het maar	ofis	kantoor
buyurmak	bevelen, gebieden	öğrenci	student, leerling
çanta	tas	okul	school
çocuk	kind	orada	daar, op die plaats
dolap	kast	otel	hotel
elma	appel	sınıf	klas
evde	thuis	su	water
garaj	garage	şey	ding, iets
giriş	ingang, entree	şurada	daar, op die plaats
güle güle	tot ziens	tabak	bord
hasta	ziek	tencere	pan
havlu	handdoek	torba	zak
Hollanda	Nederland	Türkiye	Turkije
iş	werk	yer	plaats, plek; grond
kapı	deur	yol	weg
		yumurta	ei

Een zin bestaat uit zinsdelen en ieder zinsdeel heeft een functie.

Op maandagavonden geef ik in 's-Hertogenbosch Turkse les aan een groep cursisten.

op maandagavonden	= bepaling van tijd
geef	= gezegde
ik	= onderwerp
in 's-Hertogenbosch	= bepaling van plaats
Turkse les	= lijdend voorwerp
aan een groep cursisten	= meewerkend voorwerp

Van sommige woorden is duidelijk welke functie ze in een zin hebben:

- vanavond, morgen, gisteren: bepaling van tijd
- hier, daar, thuis: bepaling van plaats

Soms wordt door het gebruik van een voorzetsel de functie duidelijk:

- op zondag, om 3 uur: bepaling van tijd
- op de tafel, achter het huis: bepaling van plaats

Oefening 13: Kies het juiste woord en vertaal de zin naar het Nederlands

1. Yıldız Hanım <i>evte/evda/evde</i> .	
2. Otel <i>orada/orata/orade</i> .	
3. O <i>mutlular/mutlu/mutluda</i> .	
4. Çanta <i>şurata/şurada/şurade</i> .	
5. Onlar <i>Hollanda/Hollanda'da/Hollanda'de</i> .	
6. Bu kız <i>hasta/hastada/hastata</i> .	
7. Makas <i>yerte/yerda/yerde</i> .	
8. Kedi <i>burda/bura/burada</i> .	
9. Araba <i>garaj/girişde/yolda</i> .	
10. Masa <i>mutfakta/oda/yatakda</i> .	
11. Türkiye <i>ülkede/tatilde/nerede?</i>	
12. Ece kız <i>ızde/odada/okul</i> .	
13. Tuncay <i>bisikletde/motorde/Arabada</i> .	
14. Çocuk <i>bizde/sinifte/evdeler</i> .	
15. Köpek <i>bahçede/odalar/onlarde</i> .	
16. Çiçek <i>lamba/vazoda/şişete</i> .	
17. Para <i>masada/mutfakda/çanta</i> .	
18. Elma <i>dolapda/yer/ağaçta</i> .	
19. Bisiklet <i>köprüdü/garajda/motorde</i> .	
20. Akın <i>trente/uçakda/işte</i> .	

Oefening 32: Vorm met het achtervoegsel *-Cİ* beroepen van de volgende zelfstandige naamwoorden en geef de juiste Nederlandse vertaling van het beroep

melk	süt	sütçü	melkverkoper
schoen			
post			
kunst			
oven			
tand			
sleutel			
vis			
fiets			
boek			
ijsje			

Oefening 33: Maak de juiste woordcombinaties

1. ağaç	a. doktor	
2. ekmek	b. kasap	
3. et	c. fırın	
4. hasta	d. marangoz	
5. kedi	e. memur	
6. kitap	f. terzi	
7. ofis	g. veteriner	
8. otobüs	h. yazar	
9. pantolon	i. yolcu	

Oefening 34: Maak vraagzinnen volgens het voorbeeld en geef antwoord in het Turks

1. Akın Bey – balıkçı / kasap	Akın Bey balıkçı mı?
Yok, Akın Bey balıkçı değil. O, kasap.	
2. Tuğrul – dişçi / doktor	
3. Suna Hanım – terzi / kuaför	
4. Siz – gazeteci / yazar	
5. Sen – öğrenci / öğretmen	

Yaş

Er zijn woorden die tijdens hun bestaan bepaalde veranderingen hebben doorgemaakt en niet al te makkelijk te doorgronden zijn. We denken dat het gebruik van deze woorden maar gewoon zo is, terwijl ze een geschiedenis hebben en om bepaalde redenen de huidige vorm hebben aangenomen. De verbogen vorm *yaşında* is hier een voorbeeld van.

Het woord *yaş* betekent onder andere ‘leeftijd’. Hiermee geef je in het Turks aan hoe oud je bent. Beter gezegd ‘in welke leeftijd je bent’, omdat men in het Turks niet direct het woord ‘oud’ gebruikt. Om te zeggen wat jouw leeftijd is gebruik je de verlengde stam *yaşında* en vervolgens zet je hierachter de persoonsuitgang om duidelijk te maken om wie het gaat. De persoonsuitgangen zijn als volgt:

1e persoon enkelvoud:	<i>yaşındayım</i>
2e persoon enkelvoud :	<i>yaşındasın</i>
3e persoon enkelvoud:	<i>yaşında</i>
1e persoon meervoud:	<i>yaşındayız</i>
2e persoon meervoud:	<i>yaşındasınız</i>
3e persoon meervoud:	<i>yaşındalar</i>

Kaç yaşındasınız?
26 yaşındayım.
Annem 45 yaşında.

Hoeveel jaar bent u? (Hoe oud bent u?)
Ik ben 26 jaar (oud).
Mijn moeder is 45 jaar (oud).

De vorm *yaşında* blijft dus ongewijzigd. De vraag blijft nog waarom het *yaşındayım*, *yaşındasın* enz. is. Hier hebben we helaas geen direct antwoord op. Vermoedelijk bedoelde men vroeger hiermee ‘*yaşamımın ... yaşındayım*’ (ik ben in deste leeftijd van mijn leven). Men gebruikt tegenwoordig dus alleen *yaşında* met daarachter de persoonuitgang.

Grammaticaal ziet het er als volgt uit:

<i>yaş</i> + <i>-ı</i>	bezitsachtervoegsel derde persoon
<i>-n</i>	verbindingsletter
<i>-da</i>	vijfde naamval
<i>-...</i>	persoonsachtervoegsel

Je kunt ook een naamwoordgroep van bezit gebruiken om iemands leeftijd aan te duiden:

Ablamın yaşı 29.
Kedimizin yaşı beş.

De leeftijd van mijn zus is 29.
De leeftijd van onze kat is vijf.

Een andere manier om je leeftijd aan te geven in het Turks is ‘... *yaşıma girdim*’. Je zegt letterlijk ‘ik ben mijnste (levens)jaar ingegaan’. Hierbij wordt het bezitsachtervoegsel van de desbetreffende persoon direct achter *yaş* gezet, gevolgd door het achtervoegsel van de derde naamval *-(y)E*. Het werkwoord krijgt de persoonsuitgang van de desbetreffende persoon. Dikwijls gaat deze vorm samen met de verleden tijd (of een andere tijdsvorm, maar daar gaan we hier niet verder op in). Voorbeelden:

18 yaşına mı girdin?
Yarın 32 yaşına gireceğim.

Ben je 18 jaar geworden?
Morgen word ik 32 jaar.
(lett: Morgen betreed ik mijn jaar 32.)

Woordenlijst Turks-Nederlands

abi (ağabey)	(oudere) broer (2)	ayakkabıcı	schoenmaker (8)
abla	(oudere) zus (2)	az	weinig (11)
acaba	ik vraag me af (7)	baba	vader (1)
acıkmak	honger krijgen (16)	bagaj	bagage (1)
acıktım	ik heb honger (16)	bahçe	tuin (4)
açık	open (5); licht (van kleur) (17)	bakkal	kruidenier (8)
açmak	openen (9)	bakmak ⁺³	kijken naar (6); zorgen voor (7)
ad	naam (1)	balık	vis (2)
adam	man (3)	balıkçı	visser (8)
adet	stuk(s) (13)	balkon	balkon (16)
aferin	goed zo, bravo (16)	bana	voor mij (7)
afiyet olsun	eet smakelijk (13)	banyo	badkamer (7)
ağaç	boom (1)	bardak	glas (beker) (3)
ağlamak	hulpen (11)	baş	hoofd (16)
ağrımak	pijn doen (16)	başarı	succes (2)
ağustos	augustus (20)	başarılar	veel succes (2)
ak	wit (17)	başka	ander, anders (13)
akıllı	slim, intelligent (16)	başlamak	beginnen (13)
akşam	avond (2)	başlamak ⁺³	beginnen aan/met (13)
akşamları	in de avond, 's avonds (20)	bayılmak ⁺³	vallen op, dol/gek zijn op (7)
aktör	acteur (1)	bayram	feestdag (2)
alışveriş	boodschappen (12)	bebek	baby (6)
almak	nemen, pakken (5); kopen (6)	bej	beige (17)
almak ⁺⁶	afhalen, ophalen van	bekar	vrijgezel (5)
Alman	Duitser (5)	beklemek	wachten (6)
Almanca	Duits (taal) (8)	beklemek ⁺⁴	wachten op (9)
Almanya	Duitsland (5)	Belçika	België (5)
ama	maar (13)	Belçikalı	Belg (5)
amca	oom (van vaderskant) (2)	ben	ik (1)
anahtar	sleutel (4)	bence	volgens mij (7)
anahtarcı	sleutelmaker (8)	benim	van mij, mijn (1)
ancak	echter, maar (11)	berber	kapper (8)
anlamak	begrijpen (10)	bey	heer, meheer (2)
anlamak ⁺⁶	verstand hebben van (12)	beyaz	wit (17)
anne	moeder, mama (6)	beyefendi	meneer (2)
araba	auto (3)	bilmek	weten (10)
aralık	december (20)	binmek ⁺³	instappen in (7)
aramak	zoeken (17)	bir	een (3)
Arap	Arabier (8)	bir şey değil	geen dank, het is niets (4)
Arapça	Arabisch (taal) (8)	bira	bier (13)
arkadaş	vriend (5)	biraz	een beetje (6)
armut	peer (9)	birazdan	zo meteen, dadelijk (12)
artık	(uit)eindelijk (6); voortaan (12)	birkaç	een paar, een aantal (13)
at	paard (3)	bisiklet	fiets (1)
ateş	vuur (16)	bisikletçi	fietsenmaker (8)
atmak	(weg)gooien (9)	bitmek	eindigen (20)
ay	maand (16)	biz	wij (2)
ayak	voet (14)	bluz	blouse (14)
ayakkabı	schoen (8)	boş	leeg, vrij (5)
		boz	grijs (17)

Woordenlijst Nederlands-Turks

aaien	okşamak	bier	bira
aan, voor	–(y)E	binnengaan	–(y)E girmek
aangenaam	memnun oldum, sevindim	bioscoop	sinema
acteur	aktör	blauw	mavi
afhalen	–DEn almak	blazen	üfleme
afkeer hebben van	–DEn tiksınmek	blind	kör
afspraak	görüŝme	bloem	çiçek
airconditioning	klima	blond (haren)	sarı
al	zaten	blouse	bluz
alleen	yalnız	blij	memnun
alleen, slechts	yalnızca	blij zijn/worden	sevinmek
alles	hepsi	blijven, verblijven	–DE kalmak
alstublieft	lütfen (bij vragen); buyur(un) (bij geven)	boek	kitap
ambtenaar	memur	boekenverkoper	kitapçı
amusement	eğlence	boerderij	çiftlik
ander, andere	öbür	boodschappen	alışveriş
ander, anders	başka	boom	ağaç
appel	elma	boos worden op	–(y)E kızmak
april	nisan	bord	tabak
Arabier	Arap	boter	yağ
Arabisch (taal)	Arapça	boven	yukarı
assistent	yardımcı	bovenkant	üzeri
artiest	sanatçı	brand	yangın
aubergine	patlıcan	bravo	aferin
augustus	ağustos	breed	geniş
auto	araba	brengen	götürmek
avond	akşam	brief	mektup
's avonds	akşamları	bril	gözlük
baby	bebek	brillenverkoper	gözlükçü
badkamer	banyo	broek	pantolon
bagage	bagaj	broer	abi (oudere); erkek
bakker	fırıncı	bromfiets	kardeş (jongere)
bal	top	brood	motosiklet
balkon	balkon	brug	ekmek
banaan	muz	bruiloft(sfeest)	köprü
bang zijn voor	–DEn korkmak	bruin	düğün
bed	yatak	buitenlander	kahverengi
bedankt	teşekkürler, sağ ol	bus	yabancı
beginnen	başlamak	buur, buurman	otobüs
begrijpen	anlamak	bij	komşu
beige	bej	camera	–DE
beleefd	kibar	cent	kamera
Belg	Belçikalı	collier	kuruş
België	Belçika	courgette	kolye
bereiden	pişirmek	daar	kabak
beroemd	ünlü	daar, op die plaats	şura, ora
besturen (voertuig)	sürmek	daarheen	şurada, orada
beterschap	geçmiş olsun	daarna	şuraya, oraya
bevelen	buyurmak	dadelijk	–DEn sonra
		dag	birazdan
			gün

De auteurs, drs. E.T. (Tonyukuk) Ersoy, en drs. A.P. (Petra) van Dongen, studeerden beiden Turkse taal en cultuur aan de Universiteit Utrecht. Al een aantal jaren verzorgen zij cursussen Turks op diverse niveaus bij verschillende instanties. Voor deze cursussen hebben zij de cursusserie *Turkije-Turks, Leer- en werkboek* ontwikkeld. Deze serie is zowel geschikt voor gebruik in groepsverband als voor zelfstudie.

ISBN 9789463451314